

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ПИТАННЯХ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Томіна В. Ю., Пашаєв А. З. о.

У науковій статті розглядаються важливі питання про волонтерську діяльність. Слід зазначити, що кожного дня мільйони волонтерів доводять, що, незважаючи ні на що, незважаючи на бідність та ненависть, незважаючи на апатію та виклики, які здаються неодолиними, люди можуть змінити світ на краще. Волонтерство - це спосіб життя, ідеї добровільності та гуманізму. Волонтерство сьогодні в більшості держав світу розвивається поза державним апаратом, це ініціатива та самоорганізація пересічних громадян, які на добровільній основі працюють на благо інших людей шляхом виконання соціально-корисливих проектів та програм. Серед питань, які розглядаються в нашій науковій статті, слід відмітити: історичні засади зародження волонтерської діяльності; нормативно-правове регулювання інституту волонтерської діяльності на рівні міжнародних організацій; нормативно-правове регулювання інституту волонтерської діяльності країнами близького та дальнього зарубіжжя; нормативно-правове регулювання інституту волонтерської діяльності в Україні; вивчення міжнародного досвіду волонтерської діяльності та інші актуальні питання нормативно-правового регулювання волонтерської діяльності.

Ключові слова: волонтерство, волонтер, волонтерський рух, волонтерська діяльність, Міжнародний Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, Міжнародна асоціація волонтерських зусиль.

В научной статье рассматриваются важные вопросы волонтерской деятельности. Следует отметить, что каждый день миллионы волонтеров доказывают, что, несмотря ни на что, несмотря на бедность и ненависть, несмотря на апатию и вызовы, которые кажутся непреодолимыми, люди могут изменить мир к лучшему. Волонтерство - это образ жизни, идеи добровольности и гуманизма. Волонтерство сегодня в большинстве государств мира развивается вне государственного аппарата, это инициатива и самоорганизация рядовых граждан, которые на добровольной основе работают на благо других людей путем выполнения социально-полезных проектов и программ. Среди вопросов, которые рассматриваются в нашей научной статье, следует отметить: исторические основы зарождения волонтерской деятельности; нормативно-правовое регулирование института волонтерской деятельности на уровне международных организаций; нормативно-правовое регулирование института волонтерской деятельности государствами ближнего и дальнего зарубежья; нормативно-правовое регулирование института волонтерской деятельности в Украине; изучение международного опыта волонтерской деятельности и другие актуальные вопросы нормативно-правового регулирования волонтерской деятельности.

Ключевые слова: волонтерство, волонтер, волонтерское движение, волонтерская деятельность, Международное Движение Красного Креста и Красного Полумесяца, Международная ассоциация волонтерских усилий.

Volunteering pertains to all forms of voluntary activity - at home or abroad, informal or formal, part-time or full-time - undertaken of a volunteer's own free will for the general public good without concern for financial gain. Volunteering is an essential part of contemporary societies, and its importance as an educational experience, a form of social participation, a factor of integration and an instrument for the development of active citizenship has long been recognized and called attention to by the world institutions. The spirit of volunteering is to share your time, skills, and energy with one of the many services or programs that the volunteer movement offers. The participation of everyone matters.

The scientific article addresses important questions about volunteering. It should be noted that every day millions of volunteers prove that in spite of everything, despite poverty and hatred, despite apathy and challenges that seem insurmountable - people can change the world for the better. Volunteering is a way of life, ideas of voluntariness and humanism.

Volunteering today in most countries of the world is developing outside the state apparatus - it is an initiative and self-organization of ordinary citizens who work on a voluntary basis for the benefit of other people through the implementation of socially useful projects and programs.

Among the issues that are considered in our scientific article it should be noted: the historical basis of the origin of volunteer activities; legal regulation institute of volunteering at the level of international organizations; legal regulation institute of volunteering states of near and far abroad; legal regulation institute of volunteering in Ukraine; the study of international experience in volunteering and other relevant issues of the regulatory framework of volunteering.

Key words: volunteering, volunteer, volunteer movement, volunteer activity, International Red Cross and Red Crescent Movement, International Association for Volunteer Effort.

Постановка проблеми та її актуальність. У незалежній Україні перші волонтери з'явилися ще в 1992 році. Це були представництва корпусу мира США, і тоді вони працювали за 2 програмами: економічного розвитку і впровадження та навчання англійської мови, але справжній ажіотаж волонтерського руху в Україні почався нещодавно. Про волонтерський рух в Україні сьогодні із захопленням говорять у багатьох країнах світу, називаючи це явище унікальним. Розквіт волонтерської діяльності в нас припав на час Революції Гідності і початок війни на Донбасі. У надзвичайно складний період саме цей рух об'єднав суспільство, створив дієву структуру громадських організацій, груп людей, готових взяти на себе вирішення найбільш нагальних і болючих проблем держави [1]. Активізація волонтерського руху в Україні, розповсюдження діяльності численних благодійних організацій, програм обміну, цілю-

вих благодійних міжнародних програм сприяють тому, що в суспільній свідомості українців термін «волонтерство» сприймається як різновид суспільно-корисної діяльності, найчастіше безоплатної та соціально значимої. Таку діяльність здійснюють добровольці з особистої ініціативи або ж від імені недержавної некомерційної організації чи об'єднання [2, с. 4]. Наразі волонтери мають найбільший рівень довіри серед населення в порівнянні з органами державної влади. Волонтерська діяльність в Україні є нормативно-врегульованою, як і в інших демократичних державах. Для більш конкретного вивчення волонтерської діяльності слід вивчити її нормативно-правову основу - це стосується волонтерського руху як в Україні, так і в інших державах світу. Таким чином, проблема порівняльно-правового аналізу вітчизняного та зарубіжного законодавства в питаннях волонтерської діяльності є актуальною та важливою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним, правовим та практичним питанням, пов'язаним із волонтерською діяльністю, були присвячені праці багатьох фахівців, серед яких слід відзначити таких авторів, як: Р.А. Калениченко [3], В.В. Вашкович [4; 5], І.В. Петренко [6], В.Л. Голуб [7], В.С. Сірко [8], К.О. Сидоренко [9; 10], Ю.В. Кривенко [11], Н.Д. Янц [12] та ін.

Метою цієї статті є проведення порівняльно-правового аналізу вітчизняного та зарубіжного законодавства в питаннях волонтерської діяльності.

Виклад основного матеріалу. У 2019 році людство відзначає 160-річчя виникнення волонтерського руху, початком прийнято вважати 1859-й рік, коли швейцарський підприємець і громадський діяч Анрі Дюнан, один із засновників Червоного Хреста (в наш час - це Міжнародний Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, яка є найбільшою гуманітарною мережею в світі) [13], був вражений страшними наслідками однієї з найкривавіших битв австро-італо-французької війни [1], а саме битви під Сольферіно, коли «протягом трьох діб вдень і вночі ховали тіла, які залишилися на полі бою. Битва при Сольферіно - єдина в ХІХ столітті, яку можна зіставити, з її страшними втратами, з битвами при Бородіно, Лейпцигу і Ватерлоо» [14, с. 58, 92]. Анрі Дюнан після побаченого жахиття та безпомічності солдат почав реалізовувати ідею добровільної допомоги особам, які потребують такої допомоги, - все це в майбутньому буде іменуватися «волонтерством».

Волонтер (від лат. «voluntarius» - воля, бажання, від англ. «voluntary» - добровільний, доброволець, йти добровільно) - це особа, яка за власним бажанням допомагає іншим [2, с. 4]. У Всесвітній Декларації Волонтерства, прийнятій Міжнародною асоціацією волонтерських зусиль, відзначається: «Волонтерство є фундаментальним блоком громадянського суспільства. Воно оживляє найблагородніші прагнення людства: прагнення до миру, свободи, можливостей, безпеки і справедливості для всіх людей» [15].

У відповідності до ст. 1 Закону України «Про волонтерську діяльність» «волонтерська діяльність - це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги» [16].

Волонтер - це фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги. Mary Hundley

Dequyner, представник Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, сказала, що волонтери - це люди, які вирішили віддати свій час, енергію або знання, щоб показати солідарність зі своїми співвітчизниками. Це незліченні люди, які потягнулися, щоб підтримати інших. Іноді - у відповідь на великі лиха, природні чи техногенні, іноді - у відповідь на потреби, що виникають унаслідок збройних конфліктів або немислимих злочинів [17].

За підсумками міжнародних досліджень, проведених у зв'язку з оголошенням 2001 року Міжнародним роком волонтерів, Організація Об'єднаних Націй у своїх резолюціях рекомендувала всім країнам урахувати необхідність розвитку волонтерського руху у своїх програмах соціально-економічного розвитку [17], ліквідувати законодавчі бар'єри, що перешкоджають волонтерській діяльності, надати правовий статус та соціальний захист волонтерам.

Верховна Рада України прийняла Закон України «Про волонтерську діяльність» 19 квітня 2011 року [16], коли більшість розвинених держав світу вже раніше прийняли законодавчі акти про волонтерську діяльність.

Закони, що регулюють волонтерство, прийняті в різних державах, помітно відрізняються один від одного через різноманіття волонтерських ініціатив і цілей, які переслідують законодавці. Так, відповідно до параграфу 2 Закону Чехії «Про добровільну службу» [18] «добровільна служба - це діяльність, в якій волонтер надає допомогу безробітним, соціально незахищеним верствам населення, інвалідам, особам похилого віку, представникам національних меншин, іммігрантам, наркоманам, особам, які страждають від насильства в сім'ї; допомога в разі стихійних, екологічних або гуманітарних катастроф, у захисті і поліпшенні навколишнього середовища, у збереженні культурної спадщини, в організації культурних або благодійних заходів; надання допомоги у здійсненні програм розвитку і проектів у тому числі міжнародних неурядових організацій». Чехія акредитує неурядові організації, які здійснюють відбір і навчають волонтерів, підписують із ними контракти і направляють на роботу в організації, які їх потребують. У ролі таких можуть виступати як державні органи, так і територіальні органи влади і самоврядування. Волонтери, що працюють поза даними рамками, не признаються такими і не захищаються цим законом.

Закон Угорщини «Про добровільну діяльність в інтересах суспільства» [19] містить положення про те, що «організаторами волонтерської діяльності» можуть бути добродійні організації, державні установи, державні або приватні постачальники послуг у сферах соціальної допомоги, культури, освіти і захисту меншин. Закон також вимагає, щоб організації, які залучають на роботу волонтерів, реєструвалися в компетентному міністерстві, встановлює детальну бюрократичну процедуру реєстрації й умови, за яких у реєстрації може бути відмовлено. Організація зобов'язана вести облік кожного волонтера та зберігати ці дані протягом п'яти років після припинення трудових відносин із ним.

Рамковий Закон Італії «Про волонтерство» [20] встановлює принципи і критерії, що регулюють відносини між державними установами і волонтерськими організаціями. Закон надає волонтерам певний захист і права, накладає низку обов'язків на волонтерську організацію,

зокрема обов'язкове страхування здоров'я і відповідальності перед третіми особами, а також визначає відмінність між волонтерською працею і соціально-трудохими відносинами. Однією з найбільших волонтерських організацій є Італійський фонд волонтерства, створений за ініціативи Римської ошадної каси. Фонд надає консультаційні та освітні послуги волонтерам і волонтерським організаціям, випускає «Журнал волонтера», заснував декілька національних премій із метою підтримки найбільш перспективних та ініціативних волонтерських груп, які вирішують соціальні проблеми. В Італії також діє Постійний комітет голів волонтерських організацій і фондів, який представляє інтереси 2 мільйонів волонтерів Італії перед урядом, парламентом, Церквою, різними суспільними інститутами.

Закон Латвії про асоціації і фонди 2003 року встановлює право асоціацій і фондів залучати волонтерів із метою здійснення статутних завдань, визначає поняття «волонтерська діяльність», встановлює загальні правила ухвалення контрактів, цивільної відповідальності та відшкодування витрат. Закон Люксембургу про молодіжну волонтерську службу 1999 року було прийнято з метою стимулювання соціальної активності молоді шляхом її залучення до суспільно корисної праці. Під дію цього закону підпадають лише ті некомерційні організації, які акредитовані в міністерстві у справах молоді. Тривалість волонтерської служби обмежується строком від 6 до 12 місяців, який може бути скорочено або продовжено лише з дозволу цього міністерства. Інші типи волонтерської діяльності законом не регулюються. Закон Польщі про суспільно корисну і волонтерську діяльність 2003 року регулює волонтерську діяльність некомерційних і неурядових організацій, асоціацій, органів місцевої самоврядності, державної адміністрації та інших юридичних осіб. Дія закону поширюється також на тих польських волонтерів, які працюють у міжнародних організаціях. Відповідно до закону про волонтерів 1998 року волонтерська діяльність у Португалії має бути спрямована на благо суспільства або окремих громад у сфері міських і соціальних проблем, охорони здоров'я, освіти, науки і культури, охорони національної спадщини і довкілля, захисту прав споживачів, зайнятості і професійного навчання, соціальної реінтеграції, цивільної оборони, в інших сферах [21].

У вітчизняному законодавстві, на нашу думку, дуже вдалою є стаття 4 Закону України «Про волонтерську діяльність», яка спонукає до волонтерської діяльності, в ній йдеться про те, що органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування сприяють поширенню інформації про організації та установи, що залучають до своєї діяльності волонтерів (їх місцезнаходження, поштову адресу, номери засобів зв'язку, а також, за наявності, адреси офіційного веб-сайту в мережі Інтернет та електронної пошти), перелік фізичних осіб (у разі їхньої письмової згоди відповідно до закону), організацій та установ, які потребують волонтерської допомоги, шляхом розміщення відповідної інформації на своїх веб-сайтах у мережі Інтернет і місцевих засобах масової інформації [16]. Також вважаємо, що в питанні правового регулювання волонтерської діяльності дуже слушною є думка К.О. Сидоренко про «підвищення рівня правового регулювання волонтерської діяльності кожного законодавчо визначеного напрямку волонтерської

діяльності та прийняття Концепції державної політики у сфері волонтерської діяльності. З метою сприяння розвитку інститутів волонтерства передбачається включення в законодавство України про волонтерську діяльність таких положень: 1) соціальна реабілітація дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків; 2) надання безоплатної юридичної допомоги громадянам і волонтерським організаціям та правове просвітництво населення; 3) безоплатне виготовлення та розповсюдження соціальної реклами; 4) сприяння розвитку науково-технічної творчості молоді; 5) сприяння патріотичному, духовно-моральному вихованню дітей та молоді, а також підтримка молодіжних ініціатив, проєктів, дитячих і молодіжних рухів і організацій» [9, с. 136].

Висновки. По-перше, провівши порівняльно-правовий аналіз вітчизняного законодавства із законодавством Італії, Латвії, Люксембургу, Польщі, Португалії, Чехії, Угорщини та нормативно-правовими актами, прийнятими Організацією Об'єднаних Націй та Міжнародною асоціацією волонтерських зусиль, вважаємо, що наявність у нашому законодавстві правової норми щодо існування інституту волонтерської діяльності є важливим засобом забезпечення прав і свобод людини і громадянина в непростий для сучасного українського суспільства час. По-друге, дослідження законодавства, що регулює питання волонтерської діяльності, міжнародними організаціями, країнами близького та дальнього зарубіжжя дають змогу виявити положення, які сприяють ефективному застосуванню даного інституту в Україні та подальшого впровадження соціально-корисного міжнародного досвіду у вітчизняний волонтерський рух.

Література

1. Матяш Михайло. Українське волонтерство - явище унікальне. Йому завдячуємо суверенітетом. Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemo-suverenitetom.html> (дата звернення: 10.06.2019).
2. Школа волонтерів : навчальний посібник / За заг. ред. Г.С. Скитьової. Київ : 2016. 166 с.
3. Калениченко Р.А. Волонтерство в соціальній роботі : навч. посіб. Київ : КИМУ, 2008. 86 с.
4. Вашкович В.В. Адміністративно-правове забезпечення волонтерства як складова соціальної функції держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 ; Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2018. 19 с.
5. Вашкович В.В. Генеза волонтерства як суспільного явища та його правове відмежування від суміжних категорій. *Правова держава*. 2017. Вип. 28. С. 39-43.
6. Петренко І.В. Організаційно-методичні основи удосконалення підготовки спортивних волонтерів в системі проведення змагань : дис. ... канд. наук з фізичного виховання і спорту : спец. 24.00.01 ; Харківська державна академія фізичної культури. Харків, 2018. 227 с.
7. Голуб В.Л. Роль волонтерської діяльності в освітньо-науковому просторі суспільства та її значення для державного управління. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. Вип. 2. С. 160-178.
8. Сірко В.С. Поняття та елементи механізму адміністративно-правового забезпечення волонтерської діяльності в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. Запоріжжя. 2018. № 4. С. 109-112.

9. Сидоренко К.О. Перспективи розвитку регулювання волонтерської діяльності в Україні. *Право і суспільство*. 2012. № 4. С. 133-137.
10. Сидоренко К.О. Адміністративно-правове регулювання волонтерської діяльності в Україні : автореф.
11. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Державний вищий навчальний заклад «Запорізький національний університет». Запоріжжя, 2013. 18 с.
12. Кривенко Ю.В. Цивільно-правовий договір як форма організації волонтерської діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9. С. 19-23.
13. Янц Н.Д. Основи діяльності волонтерів: курс лекцій. Переяслав-Хмельницький, 2009. 200 с.
14. Товариство Червоного Хреста України. URL: <https://redcross.org.ua/principles> (дата звернення: 10.06.2019).
15. Анри Дюнан. Воспоминание о битве при Сольферино / Пер. с фр. 3-е изд., без изм. Москва : Международный Комитет Красного Креста, 2009. 108 с.
16. The Universal Declaration on Volunteering. Adopted by the international board of directors of IAVE - The International Association for Volunteer Effort at its 16th World Volunteer Conference, Amsterdam, The Netherlands, January 2001. URL: <https://www.iave.org/advocacy/the-universal-declaration-on-volunteering> (дата звернення: 10.06.2019).
17. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 10.06.2019).

18. Marking end of international year of volunteers, General Assembly encourages all people to become more engaged in voluntary activities. URL: <http://www.un.org/press/en/2001/GA9990.doc.htm> (дата звернення: 10.06.2019).

19. Zákon č. 198/2002 Sb. Zákon o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-198> (дата звернення: 10.06.2019).

20. Act LXXXVIII. of 2005 on Public Interest Volunteer Activities. URL: <https://www.legislationline.org/documents/id/18301> (дата звернення: 10.06.2019).

21. Legge 11 agosto 1991, n. 266. Legge-quadro sul volontariato. URL: https://www.lavoro.gov.it/archivio-doc-progressi/AreaSociale_AgenziaTerzoSettore/Leqqe_266_91.pdf (дата звернення: 10.06.2019).

22. Міжнародний день волонтерів. URL: http://punkt-eu.blogspot.com/2016/12/blog-post_5.html (дата звернення: 10.06.2019).

Томіна В. Ю.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ

Пашаєв А. З. о.,
викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ